

Den nyopdukkede og atter forsvundne Ø under Vulkanudbruddet i Island 1783.

Efter

P. de Løvenørns Manuskript:

„Reflexions sur L'apparition d'une Île volcanique près d'Islande vue en
1783 disparue La même Année“.

Ved Orlogskaptajn H. Bistrup.

I Aaret 1783 fandt der som saa ofte før (1300, 1341, 1350, 1357, 1360, 1390 og 1436) et alvorligt Vulkanudbrud Sted i Island.

Undersøgelser angaaende dette Vulkanudbrud blev udført, og en derpaa følgende Beskrivelse blev „Efter Kongelig allernaadigst Befaling forfattet og ved det Kongelige Rentekammers Foranstaltning“ udgivet af *Magnus Stephensen* i en lille Bog med Titlen: „Kort Beskrivelse over den nye Vulcans Ildsprudning i Vester Skaptefields-Syssel paa Island i Aaret 1783“ (Kbh. 1785. Trykt paa Forfatterens Bekostning hos Hofbogtrykker *Nicolaus Møller*. 148 Sider. Med et Kort over den hjemsogte Egn af Vester Skaptefields-Syssel og en Tavle med Afbildninger af vulkanske Stenarter).

Efter Kongelig allernaadigste Befaling berejste *Magnus Stephensen* sammen med Hr. Cammerherre og daværende Committeret i Rentekammer-Collegio, Stiftbefalingsmand over Island, *Hans Christopher Diderich Wictor von Levetzow* Island i Aarene 1783 og 1784, hver forsynede med en særskilt Instruktion. Disse var i Korthed følgende: Hr. Cammerherre *v. Levetzow* var især anbefalet:

1) Straks ved Ankomsten til Landet nøje at overlægge med Hr. Stiftamtmand *Thodal*, alt hvad der kunde antages fornødent, saa vel til Rejsens Befordring, som de dermed tilsigtede Undersøgningers bedst mulige Fremgang.

2) Saa nøje som muligt at udforske, samle og i sin Tid at med-

dele Rente-Cammeret alle de Underretninger, der kunde give efterrettelige og frugtbare Anvisninger og Oplysninger etc.

3) At undersøge Størrelsen af den beskadigede Strækning etc.

Magnus Stephensen derimod var det pålagt:

1) At gaa Cammerherren tilhaande etc.

2) At undersøge og beskrive saa nøje, som skee kunde, den physiske Beskaffenhed af denne Ilds Udbrydelse etc.

3) Paa hvilke Steder Ilden først havde begyndt og hvorledes ytret sig etc.

4) Lavastrømmens Længde, Højde og Bredde, tilligemed de Ødelæggelser, som den havde anrettet etc.

5) At undersøge Jordlagenes Beskaffenhed omkring Ilden etc.

6)) *At gøre alle de Iagttagelser ved den af Havet opskudte Ø, som Lejligheden og Omstændighederne kunde tillade (fremhævet her).*

De i de to Instruktioner nævnte Punkter har imidlertid i denne Bearbejdelse ingen Interesse, udover *Magnus Stephensens* Instruktion Pkt. 6.

Dette Pkt. er Pag. 146—148 behandlet i Beskrivelsens sidste § 36: „En nye af *Havet* opskudt Ø“ og faar sin Interesse derved, at der i *Marinens Bibliotek* findes et Manuskript: „Réflexions sur L'apparition d'une Ile volcanique près d'Islande vue en 1783 et disparue La même Année“ par Monsieur de *Löwenörn*, Contre Admiral, Chevalier de Dannebrogue et de St. Wladimir p. p. (med Blyant er tilføjet: Oversættelse af det, som er trykt i „Zachs“ monatliche Correspondance)¹⁾.

Manuskriptet er tydeligvis en Kladder til en fransk Afhandling; men da Biblioteket, som har flere trykte Værker af *Lövenörn*, foruden en Del Manuskripter, ikke har denne hans Afhandling paa

---

¹⁾ Overbibliotekar S. Dahl har velvilligst ladet undersøge, om denne Beretning findes paa Dansk og derefter tilskrevet mig: „*Lövenörn*s franske Beretning synes ikke at foreligge paa Dansk; derimod omtaler han, hvad De maaske véd, kortelig Øen p. S. 13—14 i: „Beskrivelse over den islandske Kyst og alle Havne etc. Kbh. 1788.“

„Professor Th. Thoroddsen, den islandske Geolog, som i Videnskabernes Selskabs Skrifter 1912 har skrevet om islandske Vulkaner, omtaler ogsaa Øen, men henviser ikke til noget dansk Skrift af *Lövenörn*, hvad han sikkert havde gjort, hvis det havde eksisteret.“ — Der er saaledes Grund til at antage, at denne Afhandling i sin Helhed ikke findes paa Dansk. H. B.

dansk, maa det formodes at være af stor Interesse, at dette Manuskript bearbejdes til Optagelse i et dansk Tidsskrift²⁾.

At *Løvenørn* har kendt *Magnus Stephsens* Beskrivelse, synes at fremgaa deraf, at de begge til Motto har:

„Mille miracula movet, faciemque mutat locis, & defert montes, tubrigit planà, valles extuberat, novas in profunde insulas erigit.“
Seneca Qvæst. Nat. Libr. VI, *de terræ motu* Cap. IV.

Medens *Magnus Stephsens* Undersøgelser udelukkende falder paa Landjorden, saaledes at hans Beretning om „den nye af Havet opdunkede Ø“ kun har kunnet grundet sig paa andre Beretninger, saa er *Løvenørns* Undersøgelser dels Beretninger fra Søfolk og deres Journaler, dels egne Undersøgelser paa selve Stedet.

Magnus Stephsens's Bog er trykt i 1785, *Løvenørns* Rejse til Island og dermed Undersøgelsen af Forholdene ved den nye Ø var i 1786 og Manuskriptet saaledes udarbejdet ca. 2 Aar senere end *Magnus Stephsens*'s. Afhandlingen i Manuskriptet kan derfor formodentlig betragtes som en Imødegaaelse af *Magnus Stephsens*'s Slutninger med Hensyn til den nye Ø's Fremkomst og Forsvinden, saa meget mere som de tvende Herrer ikke er enige i deres Conclusioner.

Som det fremgaa af foranstaaende Anmærkning, Pag 2¹⁾, har *Løvenørn* omtalt „den nye af Havet opskudte Ø“ i sin „Beskrivelse over den Iislandske Kyst og alle Havne etc.“ (Kbh. 1788) Pag. 13 og 14, hvor Øen identificeres med „det saakaldede *Blinde Fugle-Skiær*“, hvilket ikke saa klart fremgaa af Manuskriptet.

Løvenørn skriver i „Beskrivelsen etc.“ Pag. 13: „Efter adskillige meget sandsynlige og grundede Formodninger have vi sluttet, at det just er dette *Skiær*, som i bemeldte Aar har været Ildsprudende ...“ og videre længere nede paa samme Side: „Det har vel tilforn været bekjendt, at det *Blinde Fugle-Skiær* var til, men dets Beliggenhed aldeles uvis; adskillige ville endog tvivle om dets Tilstedeværelse ...“. Pag. 14 omtales *Skæret* og dets Pladsbestemmelse, meget nær i Overensstemmelse med Manuskriptet.

Det er imidlertid af Interesse, inden *Løvenørns* Manuskript anføres, først at meddele *Magnus Stephsens*'s, forøvrigt korte, Redegørelse for Øens Opdukken og Forsvinden:

²⁾ Z a c h : Allgemeine Geographische Ephemeriden 1799 III. Bd. Pag. 555 ff.: „Über die in der Nähe von Island entstandene vulcanische Insel.“ (Findes i Marinens Bibliotek). H. B.

§ 36.

En ny af Havet opskudt Øe.

„Til Slutning maae jeg endnu tilføje, at der allerede en heel Maaned før Vulcanens Udbrud i Vester-Skaptfields-Syssel 1783 viiste sig under Islands sydvestlige Kyst en stærk Brand i Havet, som lod sig til Syne for adskillige Søfarende i en Afstand af 6 til 8 Miile, ved en opstigende forfærdelig Røg. Søen deromkring var fuld med Pimpesteene paa en 20 til 30 Miles Afstand, hvilket ikke lidet hindrede Skibene i deres Fart. Af disse Pimpesteene, som opdreve i Mængde hist og her paa Sønderlandet haver jeg selv seet adskillige paa Akranæs i Borgefjords-Syssel, fornemmelig paa Indreholm og andre Steder. Men ikke det allene. Den underjordiske Ild havde endog i Havet selv anlagt en nye Øe, som endeel Søfarende saae i fuld Brand, der de tidlig i May Maaned 1783 seilede her forbi. Efter nøiagtig Giskning laae denne Øe omtrent paa 60° 20' nordre Bredde og 354° 20' Længde, en 7 til 8 Miile retvisende i S. W. fra det yderste Fugleskiær uden for Reikianes. Skipperne, som dog haver seilet meget nær denne Øe, kommer ikke overens i at bestemme dens Størrelse, saa at nogle have ansat den til 1 Miil i Omkreds, men andre derimod ikkun til 1/3 Miil eller lidet derover. Øen skal ellers have bestaaet af høje Klipper, i hvis Kløfter der brændte en heftig Ild paa to eller tre forskellige Steder, og opkastede i Luften ved jævnlige Opsprudninger, en stor Mængde Pimpesteene.

„Omtrent 1 1/3 Miil retvisende i N. Ø. 1/2 N. fra denne, er man og paa samme Tid bleven vaer et blindt Skier, hvor Søen brød meget heftig paa, og ved adskillige Lodskud i Nærheden af Øen, haver man paa 42 Favnes Dybde erfaret, at Bunden sammesteds bestod af et Slags forbrændt sort Steengruus, der glindsede omtrent som Steenkull, dog havde man etsteds over 100 Favne Vand, ikkun 1/2 Miil i O. N. O. fra Øen. Denne Øe, hvilken Hans Kongelige Majestæt den 26de Junii 1783 allernaadigst behagede at give Navn af *Nyøe*, have de Søfarende i dette Aar ikke kunnet opdage, og endskiønt de Skibe, med hvilke Hr. Kammerherre *Levetzow* og jeg, rejste over til Landet saavel som hid tilbage, havde en udtrykkelig Befaling, om mueligt, at opsøge den, haver man dog ikke kunnet faa den i Sigte, uagtet vi paa Udrejsen krydsede i lang Tid frem og tilbage paa det Strøg, hvor den just skulde ventes. Om jeg altsaa torde drage nogen Slutning heraf, maatte det blive denne: „at *Nyøe* er paa samme Maad siunket igien, som den, for eet Aar siden, er opskudt af Havet.

P. de Lövenørns: Reflexions sur L'apparition d'une Ile volcanique etc.

De Skibsførere og Besætninger paa de islandske Fiske- og Handels-skibe, der som de første rejste fra Danmark til Islands Vestkyst i 1783 og som ankom til disse Farvande i Slutningen af April og Begyndelsen af Maj, blev slaaet med den største Forbavselse ved at see Røg og Flammer hæve sig fra Havets Dyb og endnu mere ved at see Havet paa store Strækninger dækket med en Mængde flydende Pimpesten, som næsten, ihvert Fald forbigaaende, vanskeliggjorde deres Skibes Fremgang; det er følgerigt ikke saa besynderligt, at disse i Forvejen lidet oplyste Folk gjorde sig de uhyggeligste Tanker om et saa forbavsende Fænomen. Vi har liggende foran os Journaler fra flere af disse Skibsførere. Den første, som saae det, ankom netop i det Øjeblik, da Udbruddet begyndte, da Røg og Flammer hævede sig op ad Havet, førend nogen Øe havde dannet sig over Havets Overflade. Blæsende og taaget Vejr havde foraarsaget, at de havde passeret Islands Sydvestkyst uden at have haft Kending af Landet; Stedet for Vulkanen er mere end 30 Sømil (10 lieues)³⁾, fra *Cap Reikianes*, Islands Syd-Vest Pynt. Skibsføreren siger i sin Rapport, at Synet af disse Flammer, som brød frem paa en saa skrækkindjagende Maade op af Bølgerne og op mod Himlen, fik ham og hans Besætning til at tro, at det var Dommedag, paa hvilken vor Klode skal fortæres af Ild; man havde da intet mere at gøre paa Island, og det var ligegyldigt, hvor Skibet gik hen. Enhver greb sin Bønnebog, man bad til Gud, man læste, man bønfaaldt, man vilde have skriftet, hvis der havde været en Præst, og enhver forberedte sig til denne store Begivenhed det bedste, de kunde, men kort sagt, Englene viste sig slet ikke for at opvække de døde og kalde dem til Dommen, Maanen faldt ikke ned fra Firmamentet, og Solen fortsatte sin sædvanlige Bane; mere forbavset end nogensinde forestillede de sig da, at det drejede sig om en helt anden Begivenhed, og efter ivrigt at have raadslaaet med hinanden, antog de endeligt, at det kun kunde være Island, som var blevet fuldstændig opslugt ved et Jordskælv, og at det, som de saae, var den sidste Rest af Øen, som drog sine sidste Suk fra *Hecla*, Islands berømte Vulcan. Med disse Tanker og med de Følgeslutninger, som de fremkaldte, tog Skibsføreren den Beslutning at ville vende tilbage til Kjøbenhavn for at meddele denne Nyhed; samme Dag eller rettere den næste Dag opdagede han Islands Kyst, skiftede som Følge deraf sin Beslutning og begav sig til sit Bestemmelsessted. De andre,

³⁾ Løvenørn skriver: 1 lieue = en fransk Sømil = 20 paa en Grad; altsaa 1 lieue = 3 Sømil.

som kom kort efter ham, saae Vulkanen og den Øe, som dannede sig omkring den; under forskellige Former, især med Hensyn til Størrelsen, som naturligvis skiftede fra Tid til anden, anslog nogle den til en Udstrækning af over 3 Sømil, hvad uden Tvivl er overdrevet. De taler alle om denne Mængde porøse eller vulkanske Sten, som flyder hist og her, og som undertiden samler sig i tilstrækkelig Mængde til at besværliggøre Skibets Fremgang, som allerede nævnt; mange af disse Sten blev kastet ind paa Islands Kyst, den største Del spredtes sandsynligvis over Atlanterhavet og forsvandt derpaa. Man traf nogle af disse Sten paa det Tidspunkt, da Vulkanudbruddet var paa sit højeste, endog i en Afstand af over 90 Sømil fra Øen.

De sidste Dage af April, hvor det endnu var mørkt om Natten⁴⁾ og med klart Vejr havde man imidlertid fra forskellige Punkter paa den nærmeste Del af Islands Kyst i mere end 30 à 40 Sømils Afstand set Lys, der som Flammer hævede sig op i Horizonten i Retning af Vulkanen, men uden at kunne tænke sig, hvorfra det stammede.

Nogle Maaneder senere, da de samme Skibe, som havde passeret den vulkanske Ø om Foraaret, vendte tilbage fra Island, saae de den ikke eller de traf i hvert Fald ikke paa den; alligevel havde de passeret den paa større eller mindre Afstand. De har imidlertid troet ikke at have seet den, fordi de passerede den om Natten eller i taaget, tykt eller mørkt Vejr. Man har ingen Oplysning om, hvornaar Øen forsvandt, det synes os, efter det som vil blive sagt i det efterfølgende, at den ikke har eksisteret ret længe. Men da de forskellige Meddelelser har givet denne Ø en vis Betydning, og da saadanne Begivenheder, at Øer har dannet sig ved vulkanske Udbrud i Tidens Løb er bleven beboede, ikke er uden Eksempler, havde den danske Regering troet at burde give Ordre til det følgende Aar at undersøge denne Øe og tage den i Besiddelse i Tilfælde af, at den kunde blive af Betydning paa Grund af dens nære Beliggenhed ved Island; men de, som blev sendt dertil, kunde ikke mere finde den.

(Fortsættes).

---

⁴⁾ Det er maaske overflødig at bemærke, at paa 63° og større Bredde er der slet ingen Nat i Sommermaanederne. P. de L.